

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 12
 Tilleggsspørsmålnr.
 Emne:
 Oppskr. av: Ola R. Midtbo, Masfjorden
 (adresse): Koteland

Fylke: Nordalund
 Herad: Masfjorden
 Bygdelag: Nordbygda
 Gard: Koteland
 G.nr. 14 Br.nr. 7.

- A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Ja den er det.
 B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

Gamal engkult. SVAR

Ordet eng var nok nytta, men det var vist eitt so høyrdest framme ut. Det vanlege ordet var bō. Gōbo'n, skapebo'n, Dore, nere, austre, vestre, nore, sōre, o.s.b. Eitt anna ord so var bruka istadenfor eng er: laqe. ei laqe - laqaa - laqna, med laqe meinar ein eitt godt høstykke med mykje gras. Skilte eitt stykke so eingong hev vore aaker. Ei laqe so myst hev vore aaker kallast ei atflaqa eller ei aakrelaqa. Dei aukvane so skulde atflaqqast fekk jamnaste gras til av seg sjøl. Dei saadte gjirne noko høyrre fra høstaalet i atflaqqet, og dei klubba det gjirne slett med ei treklabbe, men heldes fekk det slakte med seg sjøl. Full avling gjorde ein ikkje rekning på aa fan for 3te aart, men daa var der som regel mykje gras. Ordet skre var kjend men lite bruka. Takref. var ei (helt gammal) atflaqa. Ein hadde ymse namn på høyt. Laanghøy var godt høy. Skrapehøy var dårleg. Tōgras var slikt so vaks i tōe der bōen bōa seg sjøl med gjørsel og felling. Ein tōaal. Møttingaal'n, aalanda grōnt, aalgrōn. Tōgras var halde for å vore godt og kraftigt. Smalhøy künde og vore godt, naar det vaks på kraftig fjord. Det var iser godt for smaleit, sauer, o.s. Til kalvehøy bruka ein fint mjukt høy av atflaqa. Der ein künde bruka laangorv kalla ein det for

laangörv slætte og der ein læt brúke stýttorv kalla ein det stýttörvslætte. Den dærligaste slættin var kalla skrapeslætt. Der det var úrar an slar var det kalla úreslætt. Þesslættane var mest kalla for eitt slætte - dæi slætt - borti slættar. Úslættane var og mykje kalla for markeslætte og hóiet or slíke slætte var kalla markeshóy, og útblóerur der var kalla markeslóer. Den varste skrapeslættin var ogso gjerme kalla sjáls ella sjálleslætt naar der var lítte gras.

2. Ryðjing.

Dei mátti þy all hó um vaaren, aa raka vekk all kvist, rúsk, smástein og so laag i grasota. Arbeidit med aa ry var kalla ryjing. Det var so i líta önn og dunn önnar var kalla ryflaa, "me er þi helge þe mee ryflaa endaa". Dei dunnane ein raka íhóp var kalla rúfledonga stúndom ryfledonga. Dei var samla saman og brende. Öska var brúka tí gjórdil. Úslættane læt ein ogso ry þær for kvist og for renningar. I úslættane var der jant so mykje stein at det muna lík aa þa í ford med dem, men nokko stein rúdde ein or uegen kvart dæi ein slo der. Men þaa hóen var der krig med steinen stundígt. Fó hadde dei íkþi gveir líe aa sjýfe dem ned. Dændei vamm med flutta ein vekk og dei ein íkþi vamm med grov ein ned. Dei laga sí gras at med steinen og felk dem nedí der, men so kþatar manni av disse nedgravn steinane oppatt.

3. Mosevæksan eng.

Det læddæ dei vísk var aa gjórdle slík eng med óske. Dei kþjfe ogso tareoske í 1890 aari. Dei held dem for aa vore soost god líe aa "þa mosen" þa þær grasþre í dærlig eng var íkþi brúka I 1890 aari þærja folk aa kþjfe grasþre í atleggja síne.

4 myr og vassjök eug. Vatning
 Fyr brúka dei aa leggja myra opp i seugjir
 Dei grov opne veiter med ca. 6 meter imillom. Oppkastet
 jamna dei útyues og klubbba det ned. Þa den waeten
 fekk dei myrana lífsgaust líebe. Éntill kjörde opo
 rauid o.l. þaa slíke myras og daa varit dei bra.

Vatning har ikki vör brúka tilaunom at dei
 brúka myrki aa leide slíkt vatn so var gjörðel =
 sílsig i útyues so myrki so mogetlag aa böen. Slíkt
 vatn var kalla tövatn. Dei laga smaa grünne
 weita - töveita - med ein serstíld veileknis-konstknis.
 Det var ein þjaliknaude kniv þaa eitt skaft so ein fekk
 brúka þaae hendu. Þesse töveitane var laga
 soeis at tövatne skulde komme víðast mogetlag
 og jamnast mogetlag útyues. Det kenda at der varit
 óvunskap og þrotte om dette tövatne.

5. Gjörðling.

Utlaathene var aldri gjörðla.

Þessle þóstykkiar varit jamnast gjörðla
 om vaaren. Det var mest allid saue og gjútegjörðla
 Þúne megle kalla dei det avdi gjörðla var so fínþakka
 som nijót mest. Þette var brúka þaa gamalt, men i
 1890 - 1900 aara tok folk tíe aa brúka kúmsök þaa böen.
 Daa þygi dei aa leggja dei gamle aðraue aft, og þyge
 nye, aa kjöpe kúmsgjörðel o.m.s. Þaa varit dei svingom
 i konderstíkkun.

6. Nei dei hedde ikki sero namn þaa eug so
 varit gjörðla med vintergjörðning.

7. Ja dei gamle þúna laag allid so at dei fekk
 mylla gjörðelsigt þaa kúms og úlhúsa. Dei kalla þette
 siget þaa "kúmsföe" ei kúmsföe. (Same nammet brúka
 dei þaa ein þaa so ikki kom seg útor kúms til aa gjúne vökt.)
 Ein mylla kúmsföna med töveita so fír fortald.

4.

Ja ein la helst aakrone i haugar eller reiner so gjørbelsigt (tøaa) fra dei skulde seje nesittes. I same grunn bruka dei ein masse suraakras for at der skulde verta mest moydeleg aakrereices med mykje gras.

8. Dei gjørbela enga om vaaren. Det var saue- myk og gjøitemyk dei bruka. Dei kjørde myk ut i niokalle eller kjerre med det same den skulde brukast. Saue og gjøitefallen laut fyrst hakkest sura. Dette arleidel vart i eldre tid gjord mest med ei sterk lita hakkerive ^{av tre}.

Siden mest med ei potepikke, ei lita jernhakke med skaft, og i seinare tid med litle jernspader. Denne gjørbela milja dei ned med ei miljerive, ei stor rive helst med jernbinder. Dei drog haune aft og fram naar dei milja. Si 1900 bruka dei ristharv og gjørbelharv (møseharv) til aa smilvde gjørbela ned med. Dei bar jemt gjørbela ut i kjipper ^{hadde kjippest allestades}.

9. Ja husedyna heita boen haust og vaar. Men kjipna heita ikkje boen om vaaren. Utslaatterne ligg som regel soleis til at storfeet ikkje kan heite der. Folk brukar mest den gamle skikken sudaa. Nei nokon tenke om at engja skal verta gjørbela med leitinga og det vist ingen som har tenkt om. Funtimot aa alle saude om at leitinga er skadeleg. Men ein sparar paa iimsvoret som der jaust vil verte knapt ^{aa} om vaarane. og om ein ikkje let kjipna heite so tek saueen det om haustun naar dei kjip heime, aa saueen kan ein ikkje fo inne naar dei kan vere ute.

Ja alleys vert jaumast iingjorde for leitinga si skuld lang skyldi so i serleg god hevd (er feite) hev goot av an verte heita om vaaren. Graset vert lettare

10. Nei der er ikkje stort skille i dette, aama dei ^{for} let kjipna ga mykje lengre ute om haustane enn no. Dei gjordes allequna sine meir inne no ein for.

11. nei ein gjorde ikkje noko ders for aa faa
utlyver gjordla so lang att etter dyra i beita.
Det hende at folk so vart i beit for gjordel qvor samann
kürüerne so lang kringom büstölane i marki, og
hadde dei pan aakrane sine

12. nokon reivskap tie na slanggjordla utlyver med
kjinnes ein ikkje tie. Dei spente no gjorne borti ei
og önnör gjordelrue naar ein gjell frammed.

12. Om varen eller att kjinna var löpste or
keime floren laag dei om naturen inne i ein
vaarflov som stod vare hörgarden. Det var varelly
i tia tie 15 mai heista var i vaarfloren. Tie laag dei uter.
I utqamal tid hadde dei her pan garden ein sümarslöf
der heista var tie dei vart hadde Tildem sette sümarslöf
oppe pan Dypelöts fjellet. Nokon gjordeling av utsleatly
var her ikkje.

13. Nei i den tid og minnest og den ^{ku}ty höyrst tale
om var heista ikkje immesleugde om neha. Men kor
det var i den tia her var tidyr i marka vilt og ikkje.
Daa var det vel önnörleids. Dei gjatte vilt mykjidaa.
Grindgang eller kring her ein ikkje greie pan no
enda det trälly her vör bruka inngang.

14. her ikkje kjud.

15. Ein gjorde op eld om naturen for aa halde tidyra
vetke. Fillemann her ein ikkje greie pan.

16. Kjinnes ikkje tie det.

17. naar gjelleqülen kom heim med heista om
kueldane felt han mat. jaust rjornakking.
flabrod med rjorne pan.

18 nei slike tids kjinnes ein ikkje tie. Der var
nest aldri galv i sau florene.

19. Her er feine slader både pan immemarka og i uter
marka so er kalla bræ, eit bræ - bræ. Om dette
namne kjin seg av at heista her vör sekkla der

6.
om kalla veit ein ikkje. Likeleis er her mange
stader so kalla stolar. Ja eg hev laga mediet at
der must par kora gardar ein slik stol som no er fan
immarke, men som for bar lege utom bøgarden uen
nære attne). Det har sikkert vore ein stad der leiista
hev vore samla om kveldane. Skundom ^{nu} der ^{for} naare.
flora attne stolar. Stolar ^{og trer} var alltid par tre
kalkar eller trauger. Enda seier dei ein stol.

Milkestol - kistol, „Beista stola seg“ = samle seg,
20. Nei i var bygg var her ikkje inngjerd staltt par sakra,
21. Dei brukar hla silo so dei kasta sjelve til an gjørsel
bøen med. Dei brukar ogsa silo par kornaker, men det
var snart fyre an gjere akren for feit. Dei kjøpte
fiskerusk i Bergen til ynergjørsling. Fang var
brukar par kornaker, speldrare par bøen.

Nar ein brukar silo og fiskerusk par bøen
caut ein kann passe par fuglane, serleg
mausen, so var so leid an her det velt.
Disse la dei det skundom i eidslage kompost.
Mange tykk det var rygd an kaste silo
uttyer bøen til gjørsel.

Mange stader set dei den flytande gjørsel
samle seg i dammar under eller attne sjosel
Dei har dar gjørsel uttyer marka i store tre-
bytter par vassel. Dei samle den flytande gjørsel
leade av folk og leit so godt det let seg gjere.
Til folk hadde dei store trekje (sær)
Oska tok dei ogsa godt vare par.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING
ADR. NORSK FOLKEMUSEUM
BYGDGY

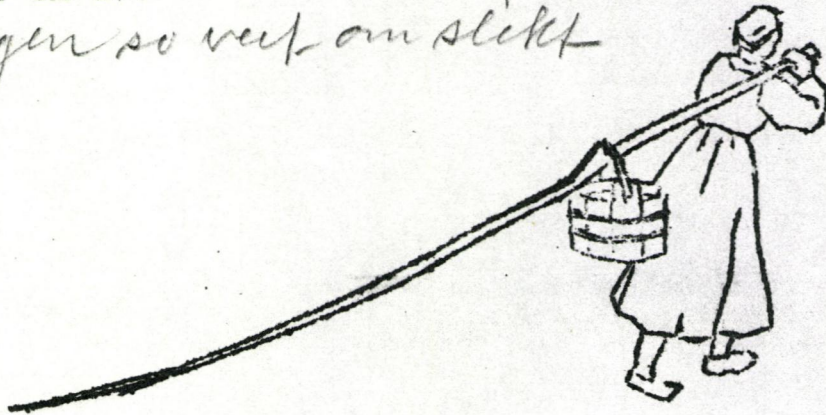
2233

Ver gild og skriv svaret med blyant på same ark.

Tilleggsspørsmål til nr. 5 Vannbæring.

I Tinn i Telemark har ein for eit par mannsaldrar sidan bore vatn på ei lang stong. Ein bar den eine enden over aksla, den andre enden drog ein etter seg på marka. Taret hekk på stonga bak ryggen at den som bar (drog). Ein liten mothake på stonga gjorde at handtaket på bötta ikkje gleid. Stonga var såpass mjuk at vatnet ikkje skvampa over. Utanom denne opplysninga kjenner ein at denne metoden berre frå Värmland i Sverige. Det kan henda at det tidlegare har vore meir vanleg å bera vatn på denne måten. Hugsar nokon i Dykkar bygd noko om det ?

nei her er ingen so vert om slikt

Tilleggsspørsmål til nr. 12.

Finst det noko opplysning om at ein brukar eller har bruka fiskebein og fiskehovud til brensel ?

Har ein bruka kumøkk til brensel ?

*Eg har vist høyrd forteljing om at dei brude
furre fiskebein og fiske høve ut med harkanten i
gamle dagar.*

*Her bruka dei tverken fiskebein eller kumøkk
til brensel, for her var skog nok.*

Ola Midtbo